

УДК 339.137.2:69

Куковський А. Г., к.т.н., доцент, Познаховський В. А., к.е.н., доцент, Кизима В. П., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

У статті визначена відмінність будівельної галузі від інших галузей національної економіки. Розглядаються основні види економічних ризиків, які виникають на підприємствах будівельної галузі. Здійснено оцінку ймовірності виникнення економічних ризиків. Визначено їх вплив на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі. Проведено аналіз наукових джерел, які стосуються оцінки впливу економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі.

***Ключові слова:* економічні ризики, конкурентоспроможність, ймовірність, оцінка, вплив.**

Вступ. Конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі багато в чому залежить від досконалого володіння ринковою інформацією, вміння своєчасно враховувати фактори ризику і невизначеності у господарській діяльності.

Ризик пов'язаний та багато в чому зумовлений невизначеністю ситуації, що складається на ринку будівельних послуг. Вирізняють математичну і статистичну невизначеність [1, С. 25]. Остання є найтипівішою для бізнесу: всі нові методи аналізу ризиків (теорія гри, методи аналізу доцільності затрат, використання аналогів, аналітичних даних або експертних оцінок) передбачають використання статистичної інформації про відповідні операції, результати фінансово-економічної діяльності підприємства. Тому пошук інформації сприяє зниженню ризику.

Аналіз публікацій. Фундаментальні теоретичні, методологічні і практичні аспекти управління ризиками знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних і закордонних учених, зокрема А.Т. Альгіна, І.Т. Балабанова, В.В. Вітлінського, В.В. Глуценка, В.М. Гранатурова, Л.І. Донця, Г.Б. Клейнера, В. А. Москвина, С.М. Ілляшенка, В.В. Черкасова, Г.В. Чернової, М.В. Хохлова, О.С. Шапкина, О.Л. Устенка, О. І. Ястремського, Д. А. Штефанича та інших.

Питання розвитку конкурентоспроможності стали предметом наукового дослідження для іноземних та вітчизняних дослідників, таких, як: І. Ансофф, Г. Л. Азоєва, Б. Губський, С. М. Клименко, А. І. Кредісов,

Ю. Б. Іванов, Г. М. Скудар, М. Портер, Р. А. Фатхутдинов та інших. Але у цих роботах не був достатньо висвітлений вплив економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі в Україні.

Адже й досі існують певні термінологічні розбіжності в трактуванні сутності економічного ризику, недостатньо досліджені методичні підходи до визначення впливу економічного ризику на конкурентоспроможність підприємства, відсутня система оцінки можливих втрат підприємства від впливу на його діяльність економічних ризиків, й досі не розроблена ефективна комплексна система оцінки та управління економічними ризиками підприємств, поза увагою залишилися практичні аспекти управління економічним ризиком із урахуванням галузевої специфіки.

Тому, проаналізувавши наявні наукові праці, які стосуються аналізу, оцінки та врахування впливу економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі, ми робимо висновок, що існує потреба більш ретельно дослідити види економічного ризику, який з'являється у процесі діяльності підприємств будівельної галузі, з урахуванням сучасних економічних умов і специфіки галузі.

Теоретична та практична важливість поставлених питань обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті полягає у визначенні основних видів економічних ризиків, які виникають на підприємствах будівельної галузі, оцінити їх вплив на конкурентоспроможність, з урахуванням специфіки будівельної галузі.

Відповідно до поставленої мети визначено та вирішено основні завдання дослідження:

- встановити основні види економічних ризиків, які виникають на підприємствах будівельної галузі;
- провести оцінку ймовірності виникнення ризиків і серйозності їх наслідків для цих підприємств;
- окреслити вплив економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі.

Виклад основного матеріалу. Будівельна галузь є серцевиною всієї національної промисловості, у порівнянні з іншими видами економічної діяльності вона має ряд переваг, а саме: закріпленість, нерухомість, капіталоємність, матеріалоємність, тривалість створення й експлуатації та ін. [10, С. 420]. Завдяки вищеназваним перевагам, продукція будівельної галузі використовується практично у всіх галузях національної економіки.

На будівництві продукція виступає у вигляді готової продукції (напівфабрикати, будівельні матеріали, закінчені в будівництві та введені в експлуатацію будівлі, споруди за встановлений період часу; окремі частини будівель і споруд (черги, прольоти, секції) зумовлені проектними, архітектурно-планувальними, конструктивними, організаційно-технологічними рішеннями; обсяги робіт (m^2 , m^3 , шт.), виконані в певний

період часу). Вона має речовий зміст, набуває нових фізико-механічних та інших властивостей.

Виробництво будівельної продукції відрізняється від виробництва промислової продукції. У промисловому виробництві складові його елементи пов'язані, як правило, жорсткою технологічною, наприклад, конвеєрною, лінією, загальними виробничими площами, а також єдиною системою управління. Це є тією основою, яка дозволяє використовувати автомати, маніпулятори, роботи, гнучкі виробничі системи [8, С. 9].

У будівельному виробництві створювана продукція нерухома і стаціонарна (переміщаються робочі, знаряддя і предмети праці, має великі розміри і масу, її виробництво займає, як правило, тривалий час).

У зведенні будинків і споруд навіть середньої і малої потужності беруть участь кілька будівельних організацій і підприємств, десятки бригад робітників, використовується велика кількість будівельних машин і транспортних засобів, чимало найменувань конструкцій, виробів, деталей, матеріалів, механізмів – все це має не одну конструктивну і технологічну характеристику. У ході виробництва будівельних робіт виконуються сотні технологічних процесів і операцій, що характеризуються різними параметрами і показниками.

Особливості будівельних послуг визначають особливості будівельного виробництва:

- кліматичні, погодні та регіональні умови;
- рівень кваліфікації робітників та інженерно-управлінського персоналу;
- наявність у персоналу необхідних матеріально-технічних ресурсів, технічних засобів та ін.;
- залежність ринку будівельних послуг від товарних ринків;
- змішані форми будівельних послуг, що розширює конкретне ринкове середовище і пов'язане з ним ціноутворення;
- підвищений вплив на навколишнє середовище, що вимагає обмежень виробників будівельних послуг, введення стандартів і вимог до якості та інших обмежень.

Багато з цих факторів носять імовірнісний характер, як правило, схильні до різких і частих змін в короткі проміжки часу. Ці фактори та умови праці прогнозуються, а усунення впливу більшості з них вимагає додаткових витрат часу, праці і коштів.

Зазначені особливості збільшують свій вплив у зв'язку з жорсткістю вимог до будівництва з позицій забезпечення комфортності, екологічної та інженерної безпеки, енерго- та ресурсозбереження, якості.

Останнім часом розвиток будівельної галузі в Україні характеризується підвищенням технологічного рівня виробництва, спрацюванням

знарядь праці, згасанням інвестиційного та інноваційного процесів, зменшенням обсягів надходження до бюджету та валютних надходжень у країну від експортних операцій галузі тощо.

Тому основними задачами підприємств будівельної галузі з позиції конкурентоспроможності є оновлення основних фондів, збільшення виробничих потужностей, підвищення якості будівельної продукції, впровадження нових біопозитивних матеріалів і технологій, розширення цільових ринків.

Серед ризиків, що впливають на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі, можливо виділити за сферою виникнення їх дві групи: зовнішні і внутрішні [2, С. 32].

Прикладами ризиків зовнішнього середовища є несприятливі зміни у податковому та митному законодавстві, розвиток інфляційних процесів, зростання банківських кредитних ставок, зниження платоспроможності споживачів тощо. Прикладами ризиків внутрішнього середовища є ризики низької кваліфікації працівників, нестачі необхідної інформації при прийнятті управлінських рішень, плинності кадрів тощо. Класифікація ризиків для підприємств будівельної галузі наведено на рисунку 1.

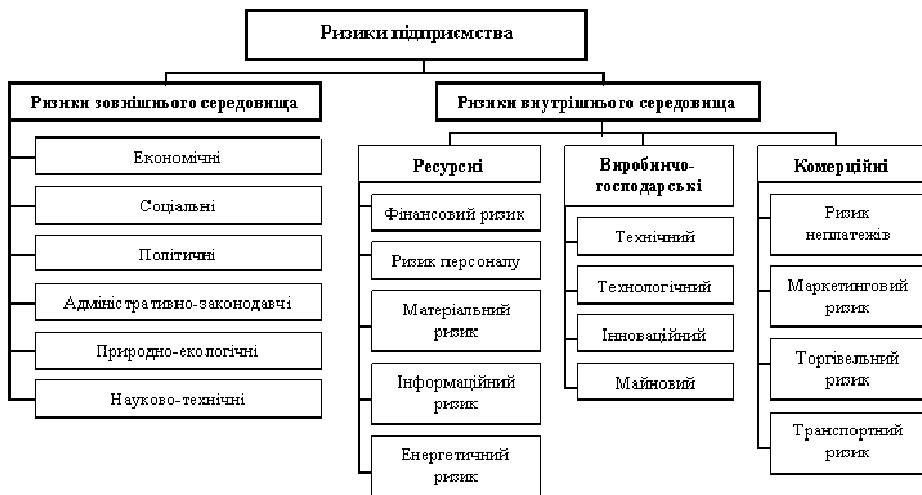


Рис. 1. Класифікація ризиків підприємства за сферою виникнення

До зовнішніх ризиків відносять:

1. Політичний ризик – обумовлений зміною політичної ситуації, що впливає на підприємницьку діяльність.

2. Законодавчий ризик пов'язаний із можливістю різкої зміни різних законодавчих актів, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства.

До внутрішніх ризиків відносять:

1. Виробничо-господарські ризики характеризують ймовірність фінансових втрат у результаті невиконання підприємством своїх планів і зобов'язань з виробництва будівельної продукції, порушення технології й спрацювання устаткування, а також неадекватного використання нової техніки і технологій, основних та оборотних фондів, робочого часу.

2. Маркетинговий ризик характеризує ймовірність фінансових втрат, які можуть настати у зв'язку з мінливістю умов ринку (попиту, пропозиції, ціни).

3. Комерційні ризики представляють собою небезпеку втрат у процесі фінансово-господарської діяльності. Це ризики, пов'язані зі збитками через затримки платежів, відмови від платежу, непостачанням товару, ризики, пов'язані зі збитком внаслідок витоку комерційної інформації, (зняття захистів із програм, крадіжки й несанкціонований доступ до баз даних, витік «ноу-хау»).

4. Фінансовий ризик залежить від імовірності втрат фінансових ресурсів, який буває двох видів: пов'язаний з купівельною спроможністю грошей та з вкладенням капіталу (інвестиційний).

5. Ресурсні ризики – це ризики, що пов'язані із втратами внаслідок неефективної організації ведення справ, некоректного підбору співробітників, зловживання службовим становищем або їхньої недостатньої компетентності для виконання поставлених завдань.

Оцінити потенційні ризики для підприємств будівельної галузі можливо шляхом залучення експертів для оцінки ймовірності виникнення ризику і значущості ризику (серйозність наслідків), що дозволить оцінити вплив економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі.

Аналіз економічної літератури, що присвячена проблемам визначення економічних ризиків у підприємницькій діяльності підприємств, показав, що в теперішній час найбільш розповсюдженими методами кількісної оцінки ступеня ризику є:

- статистичний метод;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний метод;
- метод використання аналогів.

Статистичний метод широко застосовується в тих випадках, коли при проведенні кількісного аналізу підприємство має у своєму розпорядженні значний обсяг аналітично-статистичної інформації.

Метод визначення ступеня економічного ризику шляхом експертних оцінок має більш суб'єктивний характер у порівнянні з іншими методами. Дана суб'єктивність є наслідком того, що група експертів, яка займається

аналізом ризику висловлює суб'єктивні судження стосовно як минулої ситуації так і про перспективи її розвитку.

Найбільш частіше даний метод використовується у випадку недостатньої кількості інформації про досліджуваний об'єкт.

Сутність методу використання аналогів полягає в тому, що в процесі аналізу ступеня ризику певного напрямку підприємницької діяльності доцільно використовувати дані про розвиток таких же аналогічних напрямків у минулому.

На нашу думку, найбільш ефективним методом визначення ступеня економічного ризику є аналітичний метод. Він поєднує у собі як можливість по факторного аналізу параметрів, що впливають на ризик так і виявлення можливих шляхів зниження його ступеня. Якщо на показник, що аналізується, впливає значна кількість факторів, то потрібно встановити роздільний вплив кожного з них, з цією метою використовується спеціальний метод – елімінування. Сутність цього методу полягає в тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів.

Отримавши критичні значення ключових параметрів і факторів, що на них впливають, визначаються шляхи зниження ступеня економічного ризику, яка може бути визначена статистичним методом. При використанні цього методу ступінь ризику виражається через величину середньоквадратичного відхилення від очікуваних величин.

Економічний зміст середньоквадратичного відхилення з точки зору теорії ризиків полягає в тому, що воно являється характеристикою конкретного ризику, яка показує максимально можливе коливання певного параметру від його середньо очікуваного значення. Це положення дозволяє використовувати середньоквадратичне відхилення як показник ступеня ризику з точки зору ймовірності його реалізації.

На думку багатьох фахівців і науковців, виміряти та оцінити ризик є найбільш відповідальним і методично складним етапом у всій процедурі управління економічними ризиками, адже надати їм кількісної та вартісної характеристики чи величини є найскладнішим.

Від якості такої оцінки залежать доцільність здійснення тієї чи іншої господарсько-фінансової операції, визначення рівня необхідного доходу за нею, формування адекватних затрат із страхування ризиків.

При визначенні рівня ризиків пропонується дотримуватися послідовного виконання наступних процедур (таблиця).

Таблиця

Послідовність виконання процедур оцінки рівня різноманітних ризиків

№ з/п	Назва процедури
1.	Ідентифікація окремих видів ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємства
2.	Оцінка ступеня ймовірності виникнення окремих видів ризиків
3.	Визначення можливих фінансових втрат, пов'язаних з окремими ризиками
4.	Встановлення допустимого значення рівня ризиків за окремими операціями

Висновки. Таким чином, аналіз економічних ризиків та їх вплив на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі являє собою складну та багатогранну задачу, яка полягає в інтерпретації та оцінці комплексу показників, що характеризують різні сторони діяльності будівельного підприємства та формують його конкурентоспроможність.

Ризик є невід'ємною частиною підприємницької діяльності, у зв'язку з цим він має значний вплив на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі, виступаючи його складовою частиною. Визначаючи основні види економічного ризику та аналізуючи силу їх впливу на конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі, слід розробити комплексну систему управління економічними ризиками підприємств будівельної галузі, з метою забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку будівельних послуг.

1. Ахматова М. В. Теоретические модели конкурентоспособности / Ахматова М. В., Попов Е. В. // Маркетинг. – № 4. – 2003. – С. 25–38. 2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К. : «Ника-Центр Ильга», 2000. – 528 с. 3. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентноспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск : ВНУ, 2000. – 315 с. 4. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства: Навч. посібн. / Должанський І. З., Загорна Т. О. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с. 5. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Иванов Ю. Б., Тищенко А. Н., Дробитько Н. А. – Х. : ХНЭУ, 2004. – 255 с. 6. Портер М. Е. Стратегія конкуренції / М. Е. Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К. : Основи, 1998. – 390 с. 7. Реутов В. Е. Конкурентноздатність підприємства: критерії, показники і методики оцінювання / В. Е. Реутов // Економіка та держава. – № 5. – 2006. – С. 65–67. 8. Теличенко В. И. Технология строительных процессов. Часть 1. Учеб. для строит. вузов / Теличенко В. И., Терентьев О. М., Лapidус А. А. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш.шк., 2005. – 392 с.: ил. 9. Фатхудинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р. А. Фатхудинов. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с. 10. Щербініна С. А.

Конкурентоспроможність будівельних підприємств як напрям підвищення економічної ефективності житлового будівництва / Щербініна С. А., Криворученко А. В., Кісельов І. Р. // Вісник НУВГП. – Випуск 1(65). – Серія "Економіка". – Рівне : НУВГП, 2014 р. – С. 419–425.

Рецензент: д.т.н., професор Кожушко Л. Ф. (НУВГП)

Kukovskyi A. Y., Candidate of Engineering, Associate Professor, Poznahovskyi V. A., Candidate of Economics, Associate Professor, Kyzyma V. P., Candidate of Engineering, Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

IMPACT OF ECONOMIC RISKS ON THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY

The article defines the difference of building industry from other sectors of the national economy. Considers the main types of economic risks that arise at the enterprises of the building industry. Include the estimation of the potential economic risks. Determined their impact on competitiveness of construction enterprises. The analysis of scientific sources related to the impact assessment of economic risks on the competitiveness of enterprises of the construction industry.

Keywords: economic risks, competitiveness, probability, estimation, impact.

Куковский А. Г., к.т.н., доцент, Познаховский В. А., к.э.н., доцент, Кизима В. П., к.т.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ВЛИЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РИСКОВ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

В статье определены отличия строительной отрасли от других отраслей экономики. Рассматриваются основные виды экономических рисков, возникающих на предприятиях строительной отрасли. Осуществлена оценка вероятности возникновения экономических рисков. Определено их влияние на конкурентоспособность предприятий строительной отрасли. Проведен анализ научных источников, касающихся оценки воздействия экономических рисков на конкурентоспособность предприятий строительной отрасли.

Ключевые слова: экономические риски, конкурентоспособность, вероятность, оценка, влияние.
